ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS UNDER DISTANCE LEARNING CONDITIONS

Наталія Мачинська
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна
natalya_im@ukr.net

Обґрунтування актуальності проблеми. Особливості організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), створення умов для впровадження дистанційної освіти (ДО) у вітчизняну систему освіти все більше цікавить теоретиків та практиків педагогічної науки, які здійснюють науковий пошук освітніх технологій та можливості їх реалізації у вітчизняні освітні інституції для підготовки здобувачів освіти на різних освітніх рівнях. Це пов'язано з тим, що дистанційне навчання як інноваційна освітня технологія, використовуючи інформаційно-комп'ютерні засоби та технології, сприяє створенню відповідних умов для тих, хто навчається зреалізовувати власні освітні цілі, спрямовані на професійне становлення та індивідуальний розвиток особистості.

Організація освітнього процесу засобами дистанційного навчання в закладі вищої освіти передбачає, що оволодіння змістом освітньо-професійної програми (ОПП) базується здебільшого на самостійному навчанні здобувача вищої освіти (бакалаврського чи магістерського рівнів), який часто відділений від викладача в

просторі або в часі. Спілкування, педагогічна взаємодія, консультативні заходи здійснюються на основі спеціально організованих інформаційних технологій.

Процес масового впровадження хмарних середовищ, технологій інтернет-зв'язку, цифрових застосунків, системи дистанційного навчання значно активізувався у 2020 році під час Пандемії COVID-19, коли усі заклади освіти, починаючи від розгалуженої мережі дошкільних установ, і, закінчуючи, закладами післядипломної та позашкільної освіти, вимушено перейшли на віддалений формат навчання.

Аналіз актуальних досліджень.

У Положенні про дистанційне навчання зазначено: під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (Положення про дистанційне навчання, 2013).

В. Овсяннікова зазначає, що дистанційне навчання – це технології, що забезпечують якісну освіту студентів та організацію освітнього процесу на відстані на основі використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій. Дистанційне навчання має характерні класичні дидактичні ознаки, такі, як: мета, зміст, методи, засоби та форми навчання. Але дистанційне навчання має і специфічні характеристики, серед яких дослідниця вказує на те, що дистанційне навчання ґрунтується переважно на принципах інформатизації освіти й широкому застосуванні телекомунікаційних технологій (Овсяннікова, 2016, с. 57-58).

І. Мала наголошує, що відтермінування у розвитку дистанційної освіти загрожує зниженням конкурентоспроможності української освіти у європейському та світовому просторі, адже упродовж останнього десятиліття кардинально

змінилася система передачі знань, а їх обсяг збільшився в декілька разів. Дослідниця стверджує, що вже зараз неможливо одноразово підготувати людину до професійної діяльності на все життя. Вирішення проблеми полягає в переході до освіти протягом життя, де базова освіта періодично повинна доповнюватися програмами додаткової освіти і бути фундаментом для подальшого навчання. Саме дистанційне навчання, на думку І. Малої, має суттєвий потенціал задовольнити зростаючі потреби сучасності в отриманні цифрової грамотності, поширенні інноваційних, більш гнучких форм навчання, формуванні цифрової компетентості (Мала, 2022, с.133).

Мета і завдання дистанційне навчання прописані у Положенні про дистанційне навчання (2013), зокрема:

- метою є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників;

- завдання дистаційної освіти – забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей (Положення про дистанційне навчання, 2013).

Проблеми дистанційного навчання та дистанційної освіти не є зовсім новими для вітчизняних теоретиків та практиків. Так, зокрема, ми ще у 2009 році виокремлювали такі особливості дистанційної форми навчання:

- гнучкість – слухачі, які навчаються за дистанційною формою навчання, як правило, не відвідують регулярних занять, а працюють у зручний для себе час у

зручному місці та зручному темпі; кожний може вчитися стільки, скільки йому особисто необхідно для засвоєння;

- модульність – кожна окрема дисципліна або ряд дисциплін, які засвоєні слухачами, створюють цілісне уявлення про визначену предметну галузь; це дозволяє з переліку незалежних навчальних дисциплін формувати навчальний план, який відповідає індивідуальним або навчальним потребам;

- паралельність – навчання може здійснюватися у процесі поєднання основної професійної діяльності з навчанням або одночасне навчання у двох навчальних закладах;

- віддаленість – відстань від місця знаходження того, хто навчається, до освітнього закладу не є перешкодою для ефективного освітнього процесу;

- асинхронність – у процесі навчання і той, хто навчає, і той, хто навчається, можуть реалізовувати технологію навчання й учіння незалежно в часі, тобто у зручному для кожного розкладу і в зручному темпі;

- масовість – кількість учасників дистанційної форми навчання не є критичним параметром; вони мають доступ до багатьох джерел навчальної інформації, а також можуть спілкуватися один з одним і з викладачем через засоби зв’язку або за допомогою інших засобів інформаційних технологій;

- рентабельність – під цією особливістю розуміється економічна ефективність дистанційного навчання (Мачинська & Нагірняк, 2009, с. 95).

Досвід впровадження технології дистанційного навчання у практику роботи закладів загальної середньої освіти у Львові вперше був використаний у навчально-виховному комплексі «Школа-гімназія «Сихівська» (м. Львів, зараз – ліцей Львівської міської ради «Сихівський») ще у 2007 році (https://portal.lviv.ua/news/2007/04/11/140057). Відповідний проект вчителям гімназії вдалося реалізувати завдяки грантам Швецького інституту та Президента України. До дистанційного навчання були долучені учні з особливими освітніми потребами, які потребували індивідуального навчального плану. Можливості для

розробки індивідуальної освітньої траєкторії було підтверджено чинним законодавством та укладеною угодою про надання освітніх послуг через систему дистанційної освіти

Ми погоджуємося із З. Ковальчук, яка зазначає, що основною проблемою організації дистанційної форми навчання в сучасних умовах виступає те, що ефективність дистанційного навчання безпосередньо залежить від багатьох параметрів:

- технічна організація освітнього процесу;

- компетентність усіх учасників освітнього процесу: як викладачів, так і студентів;

- необхідність отримання знань і технічна, педагогічна і каузальна підготовленість тих викладачів, які здійснюють безпосередню підготовку зі здобувачами освіти.

Дослідниця зазначає, що педагоги повинні бути з універсальною підготовкою, які володіють сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, психологічною готовністю до роботи зі слухачами у навчально-пізнавальній мережі інтернет, впевнені в необхідності своєї діяльності (Ковальчук, 2012, с.185).

Про роль викладача, його кваліфікаційну підготовку, сформовані професійні компетентності наголошує також В. Прибилова, яка стверджує, що критерії добору викладачів мають бути перш за все академічними: такі викладачі повинні вміти користуватися комп'ютерами для групових занять он-лайн і асинхронних групових обговорень, а також перевіряти та коментувати роботи студентів, повертати їх на опрацювання доступними та прийнятими у користуванні засобами (електронні пошти, групові чати, персональні кабінети тощо). В інтенсивних та прискорених програмах навчання, як зазначає дослідниця, дуже важливо достатньо швидко перевірити і повернути роботу студенту до надходження наступного виконаного завдання (Прибилова, 2017, с.32).

Жодна технологія чи платформа не буде працювати ефективно, якщо не буде підготовлено педагогів. Саме тому М. Носкова наголошує: від того, на скільки продуманою та системною є регіональна освітня політика щодо впровадження дистанційних технологій навчання у закладах освіти, послідовним та виваженим є процес вибору моделей їх впровадження, професійного розвитку вчителів у сфері дистанційного та змішаного навчання, розвитку їх цифрових навичок та компетентностей, залежить темпи та результати організації дистанційного навчання (Носкова, 2022, с. 216).

Не можна ігнорувати і важливі проблемні моменти дистанційного навчання. Так, заслуговує на увагу точка зору О. Васьків, яка виокремлює психологічні проблеми в організації дистанційного навчання, які були озвучені студентами у процесі опитування та проведення занять. Так, авторка зазначає, що студенти наголошують на відсутності живого спілкування, неможливості повторної здачі пропущених практичних занять, значне збільшення завдань, брак часу на виконання завдань, зобов'язання виконувати свої сімейні обов'язки щодо контролю/догляду за молодшими братами, поки школи закриті на період проведення онлайн-занять, обмежений доступ до комп’ютера, оскільки батьки теж переведені на віддалену роботу (*мова йде саме про період світової пандемії – прим. автор.*) (Васьків, 2021, с.11).

Спираючись на аналіз вітчизняних наукових досліджень та беручи до уваги набутий досвід організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, ми співставили особливості та суперечливі аспекти дистанційного навчання, групувавши їх за спільними ознаками в таблицях 1а, 1б, 1в.

Отже, співставлення особливості дистанційного навчання як спеціально організованої системи та цілеспрямованого процесу вирізняється структурованістю, гнучкістю, незалежністю усіх учасників освітнього процесу, його ефективністю та результативністю.

Таблиця 1а. Співставлення особливостей та суперечливих аспектів дистанційного навчання

Особливості дистанційного навчання	Суперечливі та проблемні аспекти дистанційного навчання
Дистанційне навчання створене саме для навчання	
- систематичне вивчення матеріалу курсів, участь в обговореннях; - під час виникнення питань або проблем у засвоєнні знань є можливість повідомляти викладачу в синхронному режимі (адміністратору, тьютору); - дистанційне навчання – це і система, і процес (Ковальчук, 2012, с.185); - швидкість оновлення знань (Овсяннікова, 2016, с.58)	- небажання викладачів постійно відстежувати новітні технології дистанційного навчання з причини їх великого, часто надмірного навантаження; - низький рівень сформованості у студентів різних видів мислення, фундаментальних знань, ключових компетентностей у галузі інформаційно-комунікаційних технологій (Павлова, Музичук, 2018, с. 271); - неоднорідність поширення комп'ютерних та інформаційних засобів, ліцензійного програмного забезпечення; (Павлова, Музичук, 2018, с. 271).
Дистанційне навчання надає елемент свободи	
- надання можливостей навчатися у зручний час; - надання більшої свободи та гнучкості у виборі часу і місця для навчання; - викладачі (адміністратори) реалізують функції контролю – вони знають, коли здобувачі освіти заходили на сторінку курсу, чи отримали завдання і скільки спроб було зроблено для проходження тесту; - основна перевага дистанційних форм навчання – незалежність його учасників від географічного розташування закладу вищої освіти (Ковальчук, 2012, с.185); - екстериторіальність дистанційного навчання (немає прив'язки до певної території) (Овсяннікова, 2016, с.58).	- організація дистанційного навчання вимагає самодисципліни, самоконтролю щодо виконання усіх завдань; - відсутність постійного контролю за навчанням студента (Овсяннікова, 2016, с.58) - відсутність у студентів навичок організації власної навчальної діяльності, визначення її змісту, вибору освітніх ресурсів й темпу навчання (Павлова, Музичук, 2018, с. 271); - консерватизм викладачів щодо фахової діяльності в умовах інформаційного суспільства, переходу до інтерактивних методів навчання й інтелектуального партнерства з студентами, колегами та фахівцями з суміжних галузей знань (Павлова, Музичук, 2018, с. 271)

Така форма навчання сприяє формуванню різних типів мислення, готовності до самоосвіти та навчання впродовж життя як у здобувачів освіти, так і у науково-педагогічних працівників.

Таблиця 1б. Співставлення особливостей та суперечливих аспектів дистанційного навчання

Особливості дистанційного навчання	Суперечливі, проблемні аспекти дистанційного навчання
Налагоджене різновидове спілкування	
- найбільш типова форма спілкування –письмова, що дає більше часу на обдумування та формулювання власних ідей порівняно із заняттями, які проводяться офлайн; - викладення власних думок письмово допомагає висловити їх чіткіше, здобувач освіти вчиться вести дискусію і доводити свою думку до співрозмовника; - синхронний і асинхронний режими взаємодії учасників освітнього процесу (Овсяннікова, 2016, с.58), що дає змогу скорегувати власну індивідуальну освітню траєкторію, визначити зручний час опанування знань, виконання самостійної роботи, одержувати консультації від викладачів тощо.	- відсутність безпосереднього спілкування викладача та здобувачів вищої освіти, умінь компетентно поводитися в медіа-інформаційному середовищі (Павлова & Музичук, 2018, с. 271); - виникають труднощі комунікаційного зв'язку у тих викладачів, які важко адаптовуються до умов навчальної аудиторії у віртуальному просторі.
Участь в усіх обговореннях курсу (форумах, чатах).	
- навчальний курс одночасно проходить багато людей, які можуть мати однакові проблеми з вправами та завданнями; - спілкування може допомогти у вирішенні суперечливих (складних) завдань, збагатити новими знаннями та ідеями; - у межах освітнього сайту є можливість поспілкуватися про дозвілля, цікаві книги, фільми чи музику; - кожен учасник має можливість розповісти про себе у своєму профілі, додати фотографію чи гарне зображення; - таке спілкування дає змогу забути про певні стереотипи зовнішності і комплекси у поведінці та спілкуванні як з ровесниками, так і з колегами, розширює можливості обдумати свої слова, дібрати яскравіші порівняння, влучніші слова, аргументувати свої думки.	- недостатня технічна оснащеність деяких закладів вищої освіти і матеріальна нестабільність здобувачів освіти (Овсяннікова, 2016, с.58); - низький рівень сформованості у здобувачів вищої освітиуміння генерувати нові ідеї, самостійно приймати обґрунтовані рішення, бути ініціативними (Павлова, Музичук, 2018, с. 271)

Отож, налагодження ефективної комунікації в умовах дистанційного навчання – важливий елемент успішної реалізації освітнього процесу та подальшого інтегрування випускника в соціальний і професійний простір. Уміння

висловлювати власну думку, готовність вислухати співрозмовника, критично оцінювати отриману інформацію, можливість позбутися (або уникнути) надмірної уваги співрозмовника (фізичні вади, недосконала зовнішність тощо), відсутність емоційного тиску чи психологічного дискомфорту – ось далеко не весь перелік співставлення особливостей дистанційного навчання.

Таблиця 1в. Співставлення особливостей та суперечливих аспектів дистанційного навчання

Особливості дистанційного навчання	Суперечливі та проблемні аспекти дистанцій
Спілкування відбувається з реальними особами, а не з машинами.	
- необхідно дотримуватися правил ділового спілкування, бути ввічливими; - створення приємної атмосфери педагогічної взаємодії у різному форматі; - наявність ефективного зворотного зв'язку абсолютно необхідна, оскільки він дає можливість студенту отримувати інформацію про правильність свого руху по шляху від незнання до знання (Ковальчук, 2012, с.185).	- технічний супровід, як правило, не забезпечує повністю емоційність спілкування; - відсутність очного спілкування між викладачем та студентом, що ускладнює організацію індивідуального підходу у навчанні й вихованні (Овсяннікова, 2016, с.58). - ускладнена ідентифікація дистанційних студентів (Павлова, Музичук, 2018, с. 271)
Консультативна допомога	
- студент завжди має можливість звернутись за допомогою у вирішенні будь-яких питань: недостатнє вміння користуватися комп'ютерними технологіями, труднощі сприйняття та розуміння матеріалу, конфліктні ситуації.... - рівний доступ до якісної освіти широких верств різних категорій населення (Овсяннікова, 2016, с.58).	- інколи праця викладача визначається як 24/7 (тобто здійснюється постійно незалежно від часу доби та дня тижня); - студенти часто використовують для консультацій всі можливі засоби спілкування – повідомлення через Viber, Telegram, Messenger, електронні адреси... - відсутність у студентів можливості практичного застосування знань із наступним обговоренням виниклих питань з викладачем і роз'яснення ситуації на конкретних прикладах; (Павлова, Музичук, 2018, с. 271)

Таким чином, ми констатуємо: важливим елементом дистанційного навчання є своєчасна консультативна допомога, яка повинна надаватися усім здобувачам освіти упродовж усього періоду навчання. Тож варто зазначити, що організація

системи дистанційного навчання потребує обговорення чітких правил поведінки усіх його учасників (графік консультацій, речник виконання завдань тощо).

У Положенні про дистанційне навчання зазначено, що психолого-педагогічні технології дистанційного навчання – це система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості (Положення про дистанційне навчання, 2013).

Н. Павлова та К. Музичук (2018, с. 270) зазначають, що аналіз можливостей та потенціалу дистанційного навчання дають всі підстави стверджувати, що дистанційне навчання – це інноваційна педагогічна технологія, організаційне та науково-методичне впровадження якої в освітній процес на різних рівнях здобування вищої освіти можна зобразити через таку послідовність:

1) І-й варіант використання технологій дистанційного навчання у закладі вищої освіти: повна заміна традиційної форми навчання, що визначає комунікацію в інформаційному освітньому просторі у послідовності *викладач – Інтернет – студент;*

2) ІІ-й варіант використання технологій дистанційного навчання у закладі вищоїосвіти: доповнення до традиційної форми навчання, що передбачає налагодження комунікації в інформаційному освітньому просторі двома можливими способами: а) *викладач та Інтернет – студент*; б) *викладач – Інтернет та студент.*

Отож, спираючись на здійснений аналіз особливостей дистанційного навчання, ми можемо виокремити деякі психолого-педагогічні аспекти організації освітнього процесу у закладах вищої освіти в умовах дистанційного навчання:

1. При використанні дистанційного навчання як способу оптимізації педагогічної взаємодії, докорінно змінюється як психологія особистості здобувача освіти, так і змінюється психологія самого викладача. Здобувач освіти може працювати цілеспрямовано, активно, ініціативно, але разом з тим, здобувач освіти

може відкладати час опрацювання необхідного матеріалу, мотивуючи це тим, що інформація є збереженою і прочитати та проаналізувати її можна у будь-який час.

Тут доцільно скористатися результатами дослідження В. Овсяннікової, яка зазначає, що створення дистанційної освіти – це найбільш швидкий та ефективний шлях до підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, прискорення процесу переходу України до інформаційного суспільства. Дослідниця наголошує, що важливою перевагою дистанційної освіти є те, що вона дає змогу на базі інформаційно-комунікаційних технологій здійснювати адаптацію навчання до рівня базової підготовки конкретного студента, до місця його проживання і, як наслідок, відкриває можливість істотно підвищувати якість навчання (Овсяннікова, 2016, с. 58).

У контексті зазначеного акцентуємо на показниках сформованості мобільності викладача, що проявляються через: прагнення і готовність до постійного пошуку нових способів організації пізнавальної діяльності студентів, здатність формувати і проявляти особистісні цінності, проявляти жертовність у професійній діяльності при організації співпраці як зі студентами, так і з колегами в умовах невизначеності. Ми наголошуємо, що формування мобільності викладача закладу вищої освіти в контексті удосконалення професійної майстерності набуває ефективності при умові створення в освітній інституції цифрового освітнього середовища, яке значно розширює потенційні індивідуальні можливості усіх учасників освітнього процесу (Мачинська & Бойко, 2022, с. 92).

2. Дистанційне навчання змінює місце самого здобувача освіти в навчанні: навчання переростає в самонавчання, самоосвіту, перетворюючи слухача із пасивного об’єкта в активний суб’єкт освітнього процесу. Одним із можливих засобів навчання здобувачів освіти виступає залучення студентів до укладання (систематизування, коригування) навчально-методичних матеріалів. Дистанційне навчання сприяє: формуванню мотивації студентів до учіння; розвитку навичок самостійної роботи студентів з різними джерелами інформації; стимулюванню

пізнавальної активності студентів; підвищенню ефективності навчання за рахунок впровадження принципу студентоцентризму.

Дистанційна освіта відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання (Овсяннікова, 2016, с. 59-60).

3. Змінюється роль викладача. Педагог перестає бути ретраслятором знань на різних етапах навчальних занять, має можливість попрацювати з кожним студентом індивідуально у консультаційні години. З'являється нова функція викладача-фахівця з дистанційного навчання – модератора, координатора, який повинен, крім обов'язкових навчальних дисциплін, знати специфіку і методи дистанційного навчання.

На зміну функціональної ролі викладача вказує група дослідників, які зазначають, що на викладача покладається виконання різних функцій, зокрема: координування пізнавального процесу; коригування навчального курсу, що вивчається; консультування слухачів під час укладання індивідуального плану; керування навчальними проєктами здобувачів освіти тощо (Кузьмінський та ін., 2022).

Однією з найбільш поширеною новою роллю викладача у системі дистанційне навчання є роль тьютора. К. Осадча має низку наукових досліджень, які розкривають професію тьютора, особливості їх професійної підготовки в окремих країнах Європи та Сполучених Штатів Америки. Так, науковиця зазначає, що тьютор, який виконує роль керівника індивідуальної освітньої траєкторії студента, повинен: бути обізнаним з усіма новітніми тенденціями у вищій школі; стежити за усіма змінами в законодавстві, що стосуються закладів вищої освіти; знати принципи складання освітніх програм (ОП) і навчальних планів; розуміти принципи недирективного навчання; планувати навчальний час: мати уявлення

про вимоги, які висуває суспільство, що зазнає прискореної трансформації, до професійної підготовки майбутніх фахівців (Осадча, 2016, с. 57). Разом з тим варто зазначити, що ліцензування та акредитація освітньо-професійних програм, які б здійснювали професійну підготовку викладача-тьютора ще перебувають на початковій стадії апробації.

Ще одне дослідження пропонує таку характеристику тьюторства: роль викладача (тьютора) полягає, в основному, в мотивуванні й підтримці своїх підопічних шляхом підготовки завдань для самостійного опрацювання, оцінювання результатів їх виконання, коригування знань здобувачів вищої освіти (Система електронного навчання закладів вищої осві на базі MOODLE, 2021, с.7).

4. Учасники дистанційного навчання стають співорганізаторами, однодумцями в пошуку, оцінюванні та впровадженні нових ідей до організації навчання, отримання його результатів та формування мотивації до освіти та самоосвіти впродовж усього освітнього процесу.

Інноваційна складова дистанційного навчання полягає у застосуванні в цій формі навчання найбільш конкурентоспроможних освітніх розробок, сучасного технічного обладнання, впровадження найбільш ефективних інформаційно-комунікаційних технологій (віртуальна реальність, доповнена реальність, 3D-моделювання тощо). Такий стан речей дає змогу говорити про вплив дистанційного навчання та його підвидів, зокрема, електронного навчання, на розвиток сфери високих технологій та позитивний влив на економіку держави і процес підготовки сучасних фахівців з високим рівнем професійної майстерності (Прібиткова & Шорохова, 2017, с.241).

Аналіз нормативних документів, науково-методологічних та теоретико-практичних джерел дає можливість стверджувати, що успішне впровадження дистанційного навчання в освітній процес ЗВО залежить від низки умов:

1. Теоретичне розуміння сутності дистанційної освіти та її дидактичних особливостей.

2. Вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду впровадження дистанційної освіти та пошук найбільш оптимальних шляхів для цього.

3. Розробка й апробація власних технологій дистанційного навчання, зокрема – створення авторських електронних курсів, їх сертифікація та впровадження в освітній процес закладу вищої освіти.

4. Формування мотиваційної готовності та стимулювання професійної спроможності викладачів ЗВО до створення навчально-методичного забезпечення електронних курсів.

5. Забезпечення здобуття диплому про дистанційну освіту на рівні нормативних документів, які підтверджують його статус державності.

Для аналізу результатів використання дистанційного навчання у практиці роботи закладу вищої освіти, скористаємося результатами вітчизняних дослідників у цій галузі. Так, зокрема, В. Овсяннікова наголошує, що найчастіше для підтримки дистанційної освіти у закладах вищої освіти використовуються технології трьох видів: кейс-технології, телевізійно-супутникові та мережеві технології. Проналізуємо їх.

І. Кейс-технологія використовується в поєднанні з очними формами навчання, яке відбувається на основі паперових та аудіоносіїв. Навчально-методичні матеріали комплектуються у спеціальний набір (кейс), який пересилається викладачем студенту для самостійного вивчення. Кейс-технології містять такі складники: програми навчальних дисциплін з методичними вказівками з виконання контрольних, курсових, кваліфікаційних та магістерських робіт; друковані підручники та посібники з кожної дисципліни курсу; установчі аудіо-та відеолекції з кожної дисципліни курсу; комп’ютерні електронні підручники та комп’ютерні навчальні програми до усіх дисциплін курсу. При реалізації кейс-технології в дистанційному навчанні найчастіше використовують електронні навчальні посібники (підручники).

2.Телевізійно-супутникова технологія. Передача інформації відбувається за допомогою аудіоканалів, відеоканалів і комп'ютерних мереж. Контакт викладачів та студентів відбувається за допомогою супутникових каналів зв'язку. Для представлення освітнього процесу у вигляді занять сьогодні застосовують такі види телевізійно-супутникової технології, як комп'ютерні конференції, аудіоконференції, відеоконференції та ін. Розвинені засоби телекомунікації, використання супутникових каналів зв'язку, передача упакованого відеозображення за допомогою комп'ютерних мереж лише від недавна стали застосовуватися у практиці ДО, що пов'язано з відсутністю розвиненої інфраструктури зв'язку, високою вартістю каналів зв'язку і використовуваного устаткування.

3. Мережева технологія будується на використанні можливостей локальних та глобальних мереж як для забезпечення студентів навчально-методичними матеріалами, так і для інтерактивної взаємодії викладача і студента. Ефективне застосування мережевих технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти за певних умов може виступати певною компенсацією при збільшенні обсягу знань і зменшенні часу на його отримання та засвоєння. Мережева технологія дозволяє використовувати засоби комп'ютерного навчання: електронні підручники, комп'ютерне тестування і контроль знань, новітні засоби мультимедіа, що розміщуються на Інтернет-серверах вишу. Засобами інтернет-зв'язку студент може зв'язатися з викладачем, отримати завдання до самостійної роботи, заліку або іспиту. Ця технологія ДН дозволяє пристосувати існуючі курси до індивідуального використання, надає можливості для самонавчання та перевірки отриманих знань.

Також у закладах вищої освіти найчастіше застосовуються такі види технологій дистанційного навчання:

- за формою представлення навчальних матеріалів;

- за ступенем використання телекомунікацій та персональних комп'ютерів;

- за технологіями організації контролю освітнього процесу;

- за ступенем застосування в технології навчання звичайних методів ведення освітнього процесу;

- за методами ідентифікації студентів під час складання контрольних робіт, заліків, іспитів.

Саме тому ми наголошуємо, що дистанційне навчання – це перспективна форма організації освітнього процесу у ЗВО, яка здатна забезпечити систему професійної підготовки та безперервної підтримки високого рівня майбутніх компетентних та конкурентоспроможних фахівців.

Результати практичного досвіду роботи

Навесні 2020 року, коли світ заполонила Пандемія COVID-19, вимушеною формою організації освітнього процесу в закладах вищої освіти (ЗВО) стало дистанційне навчання. Досвіду впровадження електронних засобів навчання було недостатньо, тому викладачі переважною більшістю користувалися традиційними методами, методиками та педагогічними технологіями, які були актуальними для денної форми навчання. У такій ситуації зрозуміло, що за короткий проміжок часу неможливо створити повноцінний дистанційний курс, який би відповідав усім вимогам і забезпечив належний рівень підготовки здобувачів вищої освіти. Тому на початковому етапі впровадження системи дистанційного навчання основну частину навчально-методичного забезпечення освітньої компоненти складали матеріали лекційно-семінарських занять, які використовувалися в роботі зі здобувачами денної форми навчання.

У процесі організації дистанційної форми навчання ми зіткнулся з певними труднощами та суперечностями, які потребували миттєвого вирішення. Так, зокрема:

- очна (денна) форма навчання не враховує методичних особливостей, що притаманні дистанційній формі, яка передбачає максимальне використання електронних засобів комунікації;

- початковий етап дистанційного навчання показав, що копіювання очного формату у дистанційному середовищі є неефективним. Тому залишається актуальним вирішення проблем педагогічного, методичного та організаційного змісту дистанційної форми навчання.

Аналіз теоретико-практичних результатів дослідження дає можливість ствердувати, що найбільш популярною системою дистанційного навчання виступає Moodle. Це – найбільш поширена та найчастіше застосовувана система дистанційного навчання у ЗВО. Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням, спрямована на організацію взаємодії між викладачем та здобувачем вищої освіти. Дана система навчання характеризується як позитивними (можливість вибору оптимального часу як для викладачів, так і для студентів для поповнення та ознайомлення з навчальними матеріалами; можливість постійного та систематичного оновлення інформації), так і негативними (відсутність емоційного контакту між учасниками педагогічної взаємодії; відсутність або низький рівень розвитку самомотивації та самоконтролю; невідповідне технічне забезпечення) (Чепелевська, 2020, с. 81).

Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке є вільно поширюваною системою управління навчальним контентом, яке дозволяє створювати віртуальне навчальне середовище та керувати ним. Платформа Moodle орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентами, застосовується для підтримки очного та організації електронного навчання. Основне завдання системи Moodle – надати ініціативним викладачам та студентам вільний доступ до системи, що дозволяє ділитися інформацією, взаємодіяти онлайн та використовувати сучасні технології в освітньому процесі (https://lnu.edu.ua/e-learning/).

На ефективність використання системи Moodle вказує Т. Бодненко, яка наголошує, що ця електронна система надає багато можливостей в організації

повноцінного освітнього процесу, включаючи засоби навчання, систему контролю й оцінювання навчальної діяльності студентів та інші необхідні складові системи електронного навчання. Дослідниця виокремлює основні критерії системи Moodle, зокрема це: модульність, функціональність, зручність і простота використання, наявність системи перевірки та оцінювання знань слухачів у режимі он-лайн, надійність, відсутність обмежень за кількістю слухачів, вартість, стабільність, підтримка міжнародного стандарту SCORM, наявність вбудованих засобів розробки та редагування навчального контента (Бодненко, 2016, с. 23).

О. І. Ситник (2011), аналізуючи електронне навчання як необхідний компонент професійного становлення вчителя іноземної мови, виокремила переваги та можливості його застосування як для викладачів, так і для студентів. Набутий дослідницею досвід ми систематизували у таблицю 2.

Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти переважно передбачає використання системи Moodle. Спираючись на аналіз вітчизняних публікацій, присвячених цій тематиці, та використовуючи власний досвід роботи у Львівському національному університеті імені Івана Франка, спробуємо проаналізувати різні аспекти роботи в системі Moodle.

Навчання викладачів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – ЛНУ), що стосується організації електронного навчання, здійснюється Організаційно-методичним центром електронного навчання (https://1ll.ink/NOv8d).

Таблиця 2. Можливості та переваги застосування системи дистанційного навчання Moodle

Для науково-педагогічних працівників	Для здобувачів вищої освіти
- структурована форма навчально-методичного забезпечення дисципліни	- логічно структурований та комплектний навчально-методичний матеріал, що покращує умови для самостійного опанування освітнього компонента (навчальної дисципліни)
- зручний інструмент обліку та контролю різних видів роботи студентів	- засоби самотестування, можливість самостійно здійснювати контроль та аналіз

	своєї навчально-пізнавальної діяльності
- чітке встановлення термінів виконання студентами завдань	- засоби виконання завдань та оцінювання незалежно від людського фактору, викладача, що забезпечує прозорість та об'єктивність
- програмне забезпечення, європейський стандарт Moodle щодо організації освітнього процесу	- можливість особистої участі та долучення до співрозроблення індивідуальних освітніх траєкторій, підготовки навчально-методичних матеріалів разом із науково-педагогічними працівниками, організації комп'ютерного забезпечення/супроводу освітнього процесу.
- використання аудіо- та відеоматеріалів в процесі організації освітнього процесу	- реальна участь у науковій роботі студентів
- долученість до Європейського реєстру власників авторських курсів.	- модульна організація освітнього процесу, що в кінцевому варіанті дасть можливість обходитися без окремого проведення іспитів та унеможливіть суб'єктивізм ппід час оцінювання знань
- широкі можливості щодо змін, розширення, доповнення та корегування навчально-методичних матеріалів дисципліни (освітнього компонента)	- можливість дистанційного опанування навчальних матеріалів у зручний для себе час, що дає змогу поєднувати навчання з професійною діяльністю
- тести для проведення контролю знань студентів із застосуванням різних за типом питань	- можливість дострокової здачі іспитової сесії, що забезпечує поєднання навчання в різних закладах освіти, навчання та професійну діяльність тощо.
- автоматизована система рейтингової оцінки самостійної роботи студентів	- розширені Internet-ресурси
- програмне забезпечення, що захищене від несанкціонованого доступу, змін та пошкодження (знищення)	- можливість врахування всіх досягнень студента: навчальне навантаження (контрольні роботи, індивідуальні завдання, тести), поєднання науки і навчання (наукові досягнення участь у конференціях, круглих столах, предметних олімпіадах), дослідження, участь у проєктній та грантовій діяльності, використання неформальної освіти в умовах визнання та перезарахування її результатів тощо
- програмне забезпечення для можливості виконання науково-методичних розробок за власним вибором, послідовністю та темпом.	- оптимальний час для вивчення й засвоєння змісту навчальних дисциплін, чітке врегулювання індивідуальної освітньої траєкторії

У процесі проходження навчання, яке триває в межах курсів підвищення кваліфікації, слухачі отримують необхідні знання про систему електронного навчання Moodle. Варто зазначити, що учасниками курсів можуть бути як працівники Львівського національного університету імені Івана Франка (для них навчання проходить на безоплатній основі), так і науково-педагогічні працівники інших закладів вищої освіти (навчання відбувається в межах укладеної угоди), після закінчення курсів усі слухачі отримують відповідні сертифікати, результати яких зараховуються до показників обов'язкових курсів підвищення кваліфікації, передбачених чинним законодавстом.

Отриманою інформацією про особливості роботи в системі Moodle вважаємо за доцільне поділитися з широкою аудиторією. Система Moodle використовується в понад 200 країнах світу та перекладена близько 120 мовами. Ця освітня платформа є безперечним лідером за рівнем наданих можливостей, кількістю користувачів, надійністю, можливістю удосконалення та є безкоштовною.

Електронне навчання (e-learning) – це система навчання, побудована з використанням інформаційних та телекомунікаційних технологій, котрі в сучасних умовах широко використовуються як студентами, так і викладачами. Система електронного навчання дозволяє забезпечувати викладання навчальних курсів, отримувати інформацію та спілкуватися викладачам і студентам між собою незалежно від часу та місця знаходження (https://lnu.edu.ua/e-learning/).

Єдине цифрове освітнє середовище закладу освіти – це відкрита система, у якій задіяні на інформаційному рівні та пов'язані між собою всі суб'єкти освітньої діяльності: адміністрація, методична служба, педагогічні працівники, вихованці та їхні батьки, педагогічна громадськість, органи управління освітою. Практично всі учасники освітньо-виховної взаємодії об'єднані між собою відповідними інформаційними потоками (Мачинська & Бойко, 2022, с. 92).

Організація системи навчання у програмі Moodle у ЛНУ супроводжується консультативною підтримкою та допомогою фахівців дистанційного навчання.

Так, зокрема, в університеті діє Організаційно-методичний центр електронного навчання (https://itcentres.lnu.edu.ua/e-learning/kolektyv/), працівники якого володіють технологіями організації освітнього процесу, та враховують можливості системи управлінням навчанням у системі Moodle; надають технічну підтримку створення і корегування інформації, укладання електронних курсів у системі дистанційного навчання; забезпечують працездатність системи дистанційного навчання. Викладачі ЛНУ, незалежно від віку та практичного досвіду роботи, мають можливість пройти спеціальне навчання з розробки персональних електронних курсів для дистанційного навчання під керівництвом фахівців Центру, а також провідних викладачів університету, які вже оволоділи необхідними цифровими компетентностями та вирізняються сформованою цифровою грамотністю. В Університеті існують постійно діючі курси, учасниками яких можуть стати як працівники Університету, так і викладачі з інших закладів вищої освіти (https://itcentres.lnu.edu.ua/e-learning/courses/webinars/

На етапі проєктування дистанційного курсу і під час його використання пріоритетною є педагогічна змістова, що визначає методи та заходи, які створюють сприятливі умови для засвоєння змісту дисципліни та опосередкованого активного спілкування студентів з викладачем, використовуючи сучасні засоби зв'язку. Також при розробці курсу, як зазначають дослідники, потрібно звертати увагу на креативну складову, яка описує навчальні ситуації, що мотивують здобувачів вищої освіти в процесі здобуття фундаментальних і професійних знань приймати нестандартні рішення, критично мислити, вести конструктивний діалог не лише з викладачем, але й з іншими слухачами та фахівцями з суміжних галузей знань (Павлова & Музичук, 2018, с. 270).

Ми погоджуємося з С. Кость та Г. Крохмальною, які зазначають, що головною рисою використання дистанційного навчання у закладі вищої освіти стає забезпечення доступу до електронних освітніх ресурсів через використання сучасних інформаційних технологій. Важливим питанням є підготовка викладача

до роботи у системі дистанційної освіти, оскільки її зміст та форма суттєво відрізняються від традиційної. З переходом на дистанційне навчання необхідно змінювати структуру, зміст навчальних планів і методів викладання, що потребують адаптації до такого способу навчання. Викладачам потрібно висвітлювати всі навчально-методичні матеріали, матеріали дисциплін в системі електронного навчання. Дослідниці стверджують, що від класичних підручників, посібників і збірників вправ здійснюється перехід до інтерактивного електронного підручника, практикуму, активно використовуються презентації та відеолекції, змінюється й удосконалюються форми контролю, здобувачі освіти працюють з електронними тестами (наприклад, в системі Moodle), з електронними бібліотеками, глосаріями тощо (Крохмальна & Кость, 2020, с. 246-247).

За аналогією з іншими формами навчання дистанційна освіта, насамперед, передбачає теоретичне осмислення етапу педагогічного проєктування, його змістової та педагогічної (у розумінні використання педагогічних технологій, методів, форм навчання) складових. Відповідно, завданнями етапу педагогічного проектування є: створення електронних курсів, електронних підручників, комплексних засобів навчання, розробка педагогічних технологій організації процесу навчання в мережі. Курси дистанційного навчання передбачають ретельне планування діяльності слухачів (учасників, учнів, студентів), її організації, чітке планування завдань і цілей навчання, доставку необхідних навчальних матеріалів, які повинні забезпечувати інтерактивність між слухачем та педагогом (тьютором, керівником), зворотній зв'язок між слухачем та навчальним матеріалом, надавати можливість колективного чи колективно-групового навчання (Ковальчук, 2012, с.185).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отож, аналіз викладеного матеріалу дає можливість виокремити психолого-педагогічні особливості організації освітнього процесу у закладах вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

1. Важливою особливістю визначаємо рівень *сформованості мотиваційної готовності та здатності до самоосвіти* в усіх учасників педагогічної взаємодії. Що стосується здобувачів вищої освіти, то на основі аналізу проведених спостережень умовно усіх здобувачів освіти можна розділити на дві категорії студентів: перша – ті, які володіють яскравими показниками здатності до самоосвіти, високим рівень сформованої мотивації до навчання; друга – ті студенти, які вирізняються недостатньою мотивацією, і суворий систематичний контроль з боку викладача не завжди є ефективним та доцільним. Викладачі, які мають значний стаж професійно-педагогічної діяльності, володіють власною, напрацьованою роками, сталою методикою навчання та викладання. Дистанційне навчання потребує від них перероблення, адаптації або докорінного перегляду напрацьованих підходів, що часто викликає супротив, негатив, стрес.

2. Ще однією особливістю ми зазначаємо наступне: найбільш придатною та ефективною моделлю для закладу вищої освіти в сучасних умовах є *інтеграція очних і дистанційних форм навчання*. Це – змішаний формат навчання. У багатьох закладах вищої освіти, та й не тільки, така форма організація освітнього процесу застосовується ситуативно з огляду на карантинні обмеження та в умовах повномасштабного вторгнення росії. Так, у ЛНУ відповідно до наказу ректора (https://pedagogy.lnu.edu.ua/news/nakaz-rektora-universytetu-pro-zymovu-ekzamenatsiynu-sesiiu-2023-2024-n-r) здобувачі вищої освіти 1-3 курсів освітнього ступеня «бакалавр» навчаються в очному форматі, для здобувачів 4-их курсів та 1-2-их курсів освітнього ступеня «магістр» лекції проводяться в дистанційному форматі, а семінарсько-практичні заняття – у форматі офлайн.

3. Однією з психолого-педагогічних особливостей ми визначаємо *налагодження ефективної комунікації.* Успіх проведення традиційних форм занять у закладі вищої освіти (лекції, семінарські, практичні, лабораторні тощо) значною мірою залежить не стільки від інформаційної насиченості та інноваційних технологій, а від отриманих емоцій, які відчули здобувачі вищої

освіти в процесі навчання, що виступає важливою його складовою. У системі дистанційного навчання варто взяти до уваги тезу про наявність певної ізольованості студента у віртуальній академічній групі та обмеження, що перешкоджають розвитку групової комунікації. Обмежена кількість занять, які проводяться в традиційному форматі, певною мірою не забезпечують повної реалізації особистісних якостей здобувачів освіти, обмежують можливості чітко висловлювати свої думки, особливо в чатах і коротких повідомленнях.

4. Звідси випливає наступна особливість: *формування культури писемного мовлення.* Можливо така особливість може видатися незвичною саме для дистанційного формату здобуття освіти, але ми стверджуємо: оскільки письмо виступає провідним видом спілкування (повідомлення в чатах, месенджерах, інформативна насиченість іншими доступними засобами онлайн-спілкування), важливо навчити самих здобувачів освіти грамотно та чітко формулювати власну точку зору. При чому не менш важливо й науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти дотримуватися усіх правил та норм писемної комунікації, що свідчитие про їх високий професіоналізм та рівність у стосунках з усіма учасниками освітнього процесу.

5. Психолого-педагогічною особливістю організації освітнього процесу ми визначаємо *тривожність і стресовість як емоційний стан викладачів.* Мова йде про тих науково-педагогічних працівників, які мають значний професійно-педагогічний досвід застосування традиційних технологій навчання, але з об'єктивних причин не опанували комп'ютерні технології. Сформованість стереотипів професійної діяльності, наявність комплексів, які не дозволяють визнати свою необізнаність та неготовність упоратися з інтерфейсом сучасних комп'ютерів, зниження працездатності у вечірні години (а на цей час припадає левова частка навчання) – часто це стає вагомою перешкодою в ефективному процесі впровадження системи дистанційного навчання.

Отож, дистанційне навчання – це особлива технологія організації освітнього процесу, яка характеризується специфічними умовами життєдіяльності освітнього простору в закладах вищої совіти та спеціальною підготовкою усіх учасників педагогічної взаємодії. Врахування різноманітних психолого-педагогічних особливостей (налагодження різних видів комунікації, інтеграція очних і дистанційних форм навчання; формування цифрових компетентностей у здобувачів вищої освіти та викладачів, подолання тривожності та страху перед засобами електронного навчання, формування мотиваційної готовності до навчання впродовж життя) та дотримання необхідних умов (розуміння сутності дистанційної освіти та її дидактичних особливостей; впровадження досвіду дистанційного навчання та пошук найбільш оптимальних шляхів для цього; розробка й апробація власних електронних курсів, їх сертифікація та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти; формування мотиваційної готовності та стимулювання професійної спроможності викладачів закладів вищої освіти до роботи в умовах дистанційного навчання тощо) впровадження, розвитку та удосконалення системи дистанційного навчання у практику роботи закладів вищої освіти – виступають пріоритетними завданнями оновлення професійної підготовки майбутніх фахівців, особливо соціономічних спеціальностей.

Перспективами подальших наукових досліджень вважаємо розробку практичних порад та методичних рекомендацій викладачам саме в контексті створення електронних курсів як тих освітніх компонентів, які передбачено нормативною складовою навчальних планів, так івибіркових, авторських спецкурсів, які сприятимуть особистісному та професійному зростанню усіх охочих.

Література:

Бодненко, Т. (2016). Використання LMS Moodle у процесі навчання дисциплін з автоматизації виробництва майбутніх фахівців комп'ютерних систем. Наукові записки. Випуск 7. Серія: *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* Частина 2. Кіровоград:

РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 300 с., 21-26. URL: http://eprints.zu.edu.ua/19271/1/1.pdf (*Bodnenko, T. (2016). Using LMS Moodle in the process of teaching disciplines on the automation of production for future specialists of computer systems. Scientific Notes., 300 p., 21-26*. [In Ukrainian].

Васьків, О. В. (2021). Дистанційне навчання в умовах пандемії COVID-19. Дистанційне навчання у ЗВО: моделі, технології, перспективи: матеріали круглого столу за участю порадників академічних груп та викладачів факультету управління фінансами та бізнесу. 28 квітня 2021 р. Львів: ФУФБ, 111 с., 10-15. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/KRUHLYY-STIL-RP-2021.pdf (*Vaskiv, O. V. (2021). Distance learning in the conditions of the COVID-19 pandemic. Distance learning in higher education institutions: models, technologies, perspectives: materials of the round table with the participation of academic group advisors and faculty teachers of the finance and business management faculty. – April 28, 2021. – Lviv: FUFB, 111 p., 10-15.*) [In Ukrainian].

Кузьмінський А., Кучай О., Біда О., Чичук А., Сігетій І., Кучай Т. Дистанційне навчання в підготовці фахівців у закладах вищої освіти. (2022). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 60,* 50-57. https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-50-57 [In Ukrainian].

Ковальчук З. Я. Дистанційна система навчання в освітніх закладах різного типу як складова оптимізації педагогічної взаємодії. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 17. С. 183-188. Режим доступу: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob17_183.pdf*(Kovalchuk Z. Y. (2012). Distance learning system in educational institutions of various types as a component of optimization of pedagogical interaction. In: Actual problems of sociology, psychology, pedagogy. – Issue 17. – P. 183-188.)* [In Ukrainian].

Крохмальна Г. І., Кость С. П. Сучасні виклики дистанційного навчання в закладах вищої освіти / Галина Крохмальна, Світлана Кость // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. № 2 (35). 330 с. С. 244-251. Режим доступу: http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/2019/1939 (Krokhmalna H. I., Kost S. P. (2020). Modern challenges of distance learning in higher education institutions. In: Bulletin of Zaporizhzhia National University: Collection of Scientific Works. Pedagogical Sciences. - Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University, 2020. № 2 (35). P. 244-251). [In Ukrainian].

Мала, І. (2022). Дистанційне навчання як дієвий інструмент управлінської освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (2(66), 132–151. https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-132-151 Mala, I. (2022). Distance learning as an effective tool of management education. Scientific Notes of "KROK" University, (2(66), 132–151. [In Ukrainian].

Мачинська Н.І., Нагірняк М.Я. Дистанційне навчання – новітня технологія підготовки фахівців у вищому навчальному закладі. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : Зб-к наук. пр.* – Ч. 1. / За ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 93-97. Machynska, N. I., & Nahirnyak, M. Ya.

(2009). Distance learning – the latest technology of specialists' training in higher educational institution. In: *Information and telecommunication technologies in modern education: experience, problems, prospects: Collection of scientific works*. Part 1. Ed. by M. M. Koziara and N. G. Nychkalo. – Lviv: LDUBZD, 2009. – P. 93-97.

Мачинська, Н. Бойко, Г.(2022). Розвиток професійної майстерності викладача вищої школи упродовж життя. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки.* № 1. С. 89-96. http://npo.kubg.edu.ua/article/view/257208/254118 Machynska, N., & Boyko, H. (2022). Development of professional mastery of higher education teacher throughout life. In: *Continuous professional education: theory and practice. Series: Pedagogical sciences*. 2022. No. 1. P. 89-96.

Носкова, М. (2022). Регіональна політика щодо професійного розвитку вчителів та впровадження дистанційного навчання. Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 28 квітня, 2022), 234 с. С. 216-219. https://pf.udu.edu.ua/images/2022_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82/28_%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F_2022_%D1%80._%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C.pdf

Noskova, M. (2022). Regional policy on professional development of teachers and implementation of distance learning. In: Modern digital technologies and innovative teaching methods: experience, trends, perspectives. Materials of the IX International scientific and practical internet-conference (Ternopil, April 28, 2022), 234 p. P. 216-219.

Овсяннікова, В. В. (2016). Дистанційне навчання в освітньому процесі вищого навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія та практика*, (2), 56-60. http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1206 Ovsyannikova, V. V. (2016). Distance learning in the educational process of a higher education institution. Pedagogical sciences: theory and practice, (2), 56-60.

Осадча, К. Тьюторство як простір для педагогічної діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2016. № 1. С. 52-60. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2016_1_9. Osadcha, K. (2016). Tutoring as a space for pedagogical activity. Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy, (1), 52-60.

Прибилова, В. М. (2017). Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти, (4). вилучено із https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791 Prybylova, V. M. (2017). Problems and advantages of distance learning in higher education institutions of Ukraine. Problems of modern education, (4).

Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ Міністерства освіти і науки України 25.04.2013. № 466 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text (Дата звернення 11.03.2024) On the approval of the Regulation on distance learning. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 25, 2013 No. 466

Ситник, О. І. (2011) Електронне навчання як важлива ланка професійного становлення вчителя іноземної мови Вісник психології і педагогіки (6). https://www.psyh.kiev.ua/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA._%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8C._%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA_6. Sytnyk, O. I. (2011). E-learning as an important component of professional development of foreign language teachers. Bulletin of Psychology and Pedagogy, (6).

Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // За ред. Ю. В. Триуса. – Черкаси. – 220 с. https://vfranchuk.fi.npu.edu.ua/images/files/statty/37_SEN_VNZ.pdf.pdf. The system of e-learning in higher education institutions based on MOODLE: Methodological guide / Yu. V. Tryus, I. V. Herasymenko, V. M. Franchuk // Edited by Yu. V. Tryus. – Cherkasy. – 220 p.

Прибилова, В. М. (2017). Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*, (4). https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791 Prybylova, V. M. (2017). Problems and advantages of distance learning in higher education institutions of Ukraine. Problems of modern education, (4).

Прибиткова Н., Шорохова Г. Дистанційне навчання як інноваційний підхід у сфері підготовки кадрів для національної поліції України. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.): зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.).Харків: ХНУВС, 2017.– С. 240-242. https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ac2633cb-ed65-41db-b2fa-303516fbdad0/content Prybytkova, N., & Shorokhova, H. (2017). Distance learning as an innovative approach in the training of personnel for the National Police of Ukraine. Training of law enforcement officers in Kharkiv (1917–2017): collection of scientific articles and abstracts of reports at the scientific-practical conference dedicated to the 100th anniversary of training law enforcement officers in Kharkiv (Kharkiv, November 25, 2017).–Kharkiv: HNUVS, 2017.–P. 240-242.

Чепелевська, М. (2020). Використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців. *Молодий вчений*, 12 (88), 78-83. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-17 Chepelevska, M. (2020). Use of distance learning tools for professional training. Molodiy vcheniy, 12 (88), 78-83.